

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİME STRATEJİK BİR YAKLAŞIM:

KÜLTÜRLERARASI EMPATİ

(Bir Kültürlerarası İletişim Projesinin Sonuçları) ¹

Mustafa Yağbasan²

İsmail Demirbağ³

ÖZ

Yerküre, yeni bir sosyal düzene doğru hızla yol almaya devam etmektedir. Bu yeni düzeni “*kültürlerarası yaşam*” şeklinde ifade etmek mümkündür. Zira yakın tarihe kadar sadece siyasal erkin iznine tabii olan ve bazen de sadece diplomatik veya ideolojik mülahazalarla gerçekleşen kültürlerarasındaki karşılaşmalar, “*yeni iletişim teknolojileri*” marifetiyle artık meşrulaşarak, kültürlerarası geçişler ve yakınlaşmalar şeklinde tabana yayılmış gibi görünmektedir. Aslında “*kültürlerin buluşması*” şeklinde de ifade edilebilecek olan bu yeni sosyal süreç bazen elektronik mecralar yolu ile sanal olarak, (sınırların ortadan kalkmasıyla yaşanan insan sirkülasyonları sayesinde) bazen de tabii ve fiili karşılaşmalar şeklinde gerçekleşebilmektedir.

Hümanist bir perspektife tekabül eden bu metamorfizmin (başkalaşım) aslında bazı sosyal sorunların yaşanmasına da aracılık edebileceği varsayılabilir. Zira bilinmedik kültürel ortamlardaki ani karşılaşmalar (nesnelliği şüpheli olan duyum ve deneyimlerin de katkısıyla) bireylerde kaygıların veya önyargıların oluşmasına neden olabilmektedir. Bu temel hipotez üzerine inşa edilen araştırmanın evrenini Almanya ve Türkiye oluşturmaktadır. Bu bağlamda Magdeburg Üniversitesi ile Fırat Üniversitesinin ev sahipliğinde 2012 yılında “*Cities in Transition*” (*geçişlerde şehirler*) adı altında gerçekleştirilen “*kültürlerarası iletişim projesi*” örneklem alınarak söz konusu kaygılar ‘*derinlemesine mülakat*’ yöntemine dayalı olarak ve empatik bir bakış açısıyla test edilmeye çalışılmıştır. İletişim öğrencileri ile sınırlı tutulan bu çalışmada, stratejik açıdan önem atfedilebilecek bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kültürlerarası iletişim, kültürel ortam, empati

A STRATEGICAL APPROACH TO THE INTERCULTURAL COMMUNICATION:

INTERCULTURAL EMPATHY

(The Results of an Intercultural Communication Project)

ABSTRACT

The earth continues to make tracks for a new social order. It is possible to describe this new order as “intercultural life”. Likewise, until the late history, it seems that the intercultural confrontations which are only related to the approval of the political power and sometimes emerged with only diplomatic or ideological considerations have already become legal through “new communication technologies” and then spread to the base as intercultural transitions and intimacies. In fact, this new social process that can also be defined as the “meeting

¹ Bu çalışma 07.06.2014 yılında Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi tarafından düzenlenen “Stratejik İletişim Yönetimi” 3. Uluslararası İletişim Sempozyumu’nda aynı başlıkla sunulmuş, ancak mali nedenlerle basılamadığından yeniden düzenlenerek yayına hazırlanmıştır.

² Prof. Dr. Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi, myagbasan@firat.edu.tr

³ Yrd. Doç. Dr. Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi, idemirbag@hotmail.de

of cultures” may sometimes occur virtually by means of the electronic channels and sometimes in the form of natural and actual meetings (thanks to the human circulations with disappearance of the borders).

It can be supposed that this metamorphism (metamorphosis) corresponding to a humanist perspective may also really intervene in having some social troubles. However, the unexpected confrontations in the unknown cultural environments (with the contribution of sensations and experiences whose objectivity is questionable) can lead to concerns (anxieties) or prejudices in the mind of the individuals. The countries, Germany and Turkey, form the population built on this basic hypothesis. In this sense, it has been tried to be tested by sampling the ‘intercultural communication project’ carried out under the name of ‘Cities in Transition’ hosted by Madgeburg University and Fırat University in 2012, and based on the method of the aforesaid “anxieties” and “in-depth interview” and with the emphatic point of view. In this study confined to the communications students, it has been reached to the results attributing importance strategically.

Keywords: Intercultural communication, cultural environment, empathy

Giriş

Tarihsel süreç içerisinde coğrafyalar arasında birçok ‘göç’ dalgasının yaşandığı bilinmektedir. Daha ziyade mübadele, tehcir, siyasal veya coğrafi koşullar nedeniyle gerçekleşen bu insan sirkülasyonlarını ‘zorunlu göçler’ şeklinde isimlendirmek mümkündür. Zira daha ziyade savaşla kazanılan ve ‘*ganimet*’ olarak addedilen yeni toprakların fiilen elde edilmesi ancak nüfus çoğunluğunun da elde edilmesi ile mümkün olabilirdi. Devletlerin siyasal yaklaşımları ile ilintili olan bu tür zorunlu ikamet ve mübadelelerin bir noktada sınırlı da olsa kültürlerin karşılaşmalarına vesile olduğu söylenebilir. Ancak günümüzde olduğu gibi tarihsel seyir içerisinde de döngünün, “güçlü olanın haklı olduğu” anlayışına dayalı olarak baskın toplumların, daha açık bir ifade ile batının lehine geliştiği görülmektedir.

Meşruiyet, medeniyet ve masumiyet gibi pozitif çağrışımlara tekabül eden ve bu tür kavramlarla anılan batı coğrafyasının aksine doğu coğrafyasına; ‘barbar’ veya ‘fundamentalist’ algıların reva görüldüğü yadsınamaz bir gerçektir. Bu çalışmanın temeli şüphesiz tarihsel hipotezlere ve kaygılara dayanmamaktadır. Ancak tarih, aynı zamanda kendi içinde kültürlere dair argümanları da içermektedir. Bu bağlamda Batı tarihinde Doğuya matuf yaratılan kültür algısı için pek fazla olumlu izlere rastlamak mümkün görünmemektedir. Zira algıların karşılıklı olarak ‘önyargı’ temeline oturtulduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamın şüphesiz tarihsel birikimlerin de katkısıyla (özellikle teolojik farklılıklar arz eden toplumlar arasında) ‘düşmanlık’ arz eden bir yapıyla sürdüğü ve zamanla marjinal olarak ‘oryantalist’ ve ‘okzidentalist’ diye tanımlanan tehlikeli siyasal akımlara büründüğü söylenebilir.

Sonuçları itibariyle benzerlikler göstermezse de ülkelerarası insan dolaşımının yakın tarihte ve günümüz de dâhil olmak üzere bazen savaş, terör ve açlık gibi nedenlerle doğulan coğrafyaların ötesine taşındığı gözlemlenmektedir. Bu insan dolaşımının diğer farklı bir boyutu ise kuşkusuz “teknolojik gelişmelere” dayandırılabilir. Zira ulaşımın pozitif yönde ivme kazanan siyasal gelişmelerin bir sonucu olarak sınırların ve mekânların sivilaşmasının, diğer bir anlatımla coğrafi sınırların oluşan siyasal birliktelikler nedeniyle (Örneğin, AB gibi) ortadan kalkmasının da sürece önemli katkılar sağladığı gözlemlenmektedir. Sonuç olarak; içinde yaşanan yüzyıl insanları artık kendi doğduğu topraklara mahkûm kılmamaktadır. Günümüz insanı sürekli bir seyrüsefer içerisinde. Yeni çalışma ve yaşam alanları arayışındadır. Turistik nedenle yaşanan insan sirkülasyonunun az ya da çok tüm ülkeler için geçerli olduğu söylenebilir. Ancak Amerika kıtasının keşfi ile başlayan ‘Kunta Kinte’ ticareti bir kenara bırakıldığında, tecimsellik bağlamında gelişmişliği ile Avrupa’nın bu anlamda en çok tercih edilen bölge olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Doğal olarak bu coğrafyadaki ‘multikültürel’ yapının ve yaşamın da diğer kıtalara oranla daha yakın bir tarihe dayandığı görülmektedir.

Buradaki temel sorun; şüphesiz tanınmayan ve bilinmeyen farklı ırk, dil ve din anlayışına mensup insanların ‘ani’ karşılaşmalarda nasıl bir refleks gösterecekleridir. Ülkelerin kendi tarihlerini yazarken (çoğu zaman yanlı ve önyargılarla bezeli) yarattıkları (sanal) ‘düşmanlar’ (!) ile karşılaşmak ve bazen de aynı coğrafyayı paylaşmak zorunda kalanların tarihsel önyargılarından bir anda kurtulmalarını beklemek şüphesiz yanlış olur. Dünyanın tüm coğrafyalarında yaşanan son siyasal gelişmeler toplumların, özelde bireylerin coğrafyalararası dolaşımını yakın tarihte olduğu gibi bloklar arasına mahkûm etmemektedir. Dolayısıyla gerek ticari gerekse turistik amaçlı dolaşımların önünün siyasal bağlam üzerinden sınırlandırılması neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bu çalışma, Magdeburg Üniversitesi (Almanya) ile Fırat Üniversitesi (Türkiye) İletişim Fakülteleri özelinde 2012 yılında “*Cities in Transition*” (*geçişlerde şehirler*) adı altında gerçekleştirilen bir ‘Kültürlerarası İletişim Projesi’ nin sonuçlarını içermektedir. Adı geçen projenin temel amacı; farklı kültürlerle mensup bireylerin ani karşılaşmalarında yaşayabilecekleri deneyimlerini belgesel formatında kayıt altına almaktır. Bu bağlam üzerinden hareket edilerek söz konusu belgeselde ‘*derinlemesine mülakat*’ yöntemi ile toplanan veriler analiz

edilmeye çalışılmıştır. Projenin bilimsel bir yöntemle analiz edilmesinin kültürlerarası iletişim disiplinine ve yaşanması muhtemel sorunlara ve yeni stratejiler geliştirilmesine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Kuramsal, Kavramsal Çerçeve ve Literatür

1.1. Kültürlerarası İletişim Üzerine

‘Kültür’ kavramına dair pek çok bilimsel eserde birbirine yakın tanımlamalara rastlamak mümkündür. Ancak “kültür” çok sık kullanılan bir kavram olmasına karşın kastedilen şey, bazen farklı anlamlara gelebilmektedir. Kültürü bir değerler, kurallar ve semboller sistemi olarak nitelendirmek mümkündür. Bu değerlere, kurallara ve sembollere göre bireyler yaşamlarını şekillendirir ve olayları algılar. Kültür; *“insan, grup ve kategorilerini diğerlerinden ayıran, bireylerinin müşterek akıl programlanmasıdır”* (Kumbier & Thun, 2009: 10). Başka bir tanıma göre; *“... öncelikle insanların yaşamlarını ve ürettiklerini düşündükleriyle biçimlendirme tarzıdır”* (Maletzke, 1996: 15). Bu haliyle kültürden bahsederken insan ve toplum unsurlarının da göz önünde bulundurulması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Zira kültür insana özgüdür ve toplumsal kurallarla belirlenir. Görüş, inanç, tutum, değerlendirmeler sistemi olan kültür sayesinde birey davranış ve eylemlerini hem maddi hem de manevi alanda hayata geçirerek somutlaştırır. Toplum açısından ele alındığında ise kültürü; *“bireyi somutlaştırmanın ötesinde bir yaşam biçimi ve hatta toplumun yaşantısının kendisi”* şeklinde ifade etmek mümkündür. Yani farklı iki kültürden bireyler bir araya geldiklerinde aslında Thun & Kumbier’in de (2009: 9) belirttiği gibi; *“dünyalar birbirleriyle çarpışır”*. Burada gerçekleşen kuşkusuz salt bir iletişim eylemi değildir, aksine günlük olarak yaşananların da bir tasnifidir. Örneğin; yemek yeme, duyguları gösterme ve gizleme, karşısındakine olan mesafeyi ayarlama, sevgi gösterme, temizlik ve titizlik vb.

Kültür kavramına ilişkin bu genel değerlendirmelerden sonra Kültürlerarası iletişim için şu tanımlamayı yapmak mümkün görünmektedir. Kültürlerarası iletişim Barmeyer tarafından; *“sembolik işaretler (örneğin; yazılı dil, sözlü dil veya jest - mimik) veya bireyler ve gruplar ararsında, arka plandaki farklı eylemler yolu ile düşüncelerin, anlamların ve duyguların değişimi ve interaktif süreci”* olarak tanımlanır (2009: 12). Farklı milletten ve kültürden insanlar bir araya geldiklerinde ya

da karşılaştıklarında kültürlerarası etkileşim veya iletişim devreye girer. Bu durumda bütüncül bir kültürden, algıdan ve iletişimden bahsetmek mümkün değildir. Söz konusu olan kültürlerarası etkileşim veya iletişimdir artık. Maletzke (1996: 15) kültürlerarası iletişim / etkileşimi: “*şayet bireyler farklı kültürlere aitlerse ve bu bireyler karşıdakinin ‘öteki’ olduğunun farkındaysa birbirlerini yabancı olarak algırlarlar*” şeklinde açıklamaya çalışır. Burada ‘öteki’ olarak görünmenin ardında, aslında bireyin kendi algılama biçimleri, görüşü, inançları, tutumu ve değerlendirmelerinin dışında kalan bir gerçeklik, fakat görecelik söz konusudur.

Kültürlerarası iletişimin son yıllarda popüler olmasının en önemli nedenleri arasında küresel ekonomi, turizm, öğrenci değişim programları vs. sayılabilir. Uluslararası ekonomik güçler dünyanın her köşesine kadar yayılarak bir yandan ürünlerini pazarlarken diğer yanda da dillerini bu bölgelere taşırlar. Bu durumda anlaşma aracı olarak yabancı dilin öneminin yanı sıra kültürlerarası zekâ ve algı artmaktadır. Bu bağlamda muhatap olunan kültürün jest, mimik gibi beden diline dair unsurlar önem kazanmaktadır.

Diğer bir yandan yıllık yaklaşık 800 milyonu aşkın insanın farklı ülkelere turistik amaçlı seyahatte bulunması ya da dolaşımında olması da kültürlerarası iletişimde dilin önemini arttırmaktadır. Her ne kadar İngilizcenin ortak anlaşma dili olarak ön plana çıkması, iletişim için yeterli gibi görünse de ‘anlaşmak’ için yeterli olmamaktadır. Zira gidilen ülkenin kültürünün bilinmesi de diyalogun artmasına veya yanlış algılamaların önüne geçilmesine şüphesiz katkı sağlayacaktır. Bu etmenler doğrultusunda insanlar salt insanlarla karşı karşıya gelmemekte kültürlerle de karşı karşıya gelmektedir; hatta bazı durumlarda iç içe geçmektedir denilebilir.

1.2. Kültürlerarası İletişimi Yeniden Okumak: Kültürlerarasılık ve Multikültürel Yaşam

Farklı kültürlerin bireyleri bir araya geldiklerinde sadece bireylerin değil, aynı zamanda toplumların da bakış açısı değişebilmektedir. Diğer bir anlatımla kültürlerarasılığı ifade ederken kavramın iki boyutu ile ele alınması gerekir. Bunlar; ‘bireysellik’ ve ‘toplumsallık’ şeklinde ifade edilebilir. Zira kültürlerarası iletişim kavramı pek çok konuyla ilişkili olarak kullanılmakla birlikte; kavram, bir yandan toplumsal gerçekliğin yansımaları, diğer yandan da farklı kültürlerden insanların

iletişimsel konumlarını çağrıştırmaktadır. Ancak söz konu durumun analiz edilmesi kuşkusuz uzun soluklu bir öğrenme sürecini de gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda en önemli özellik; toplumsal yaşama biçiminin, değerlerinin, tavırlarının kısacası toplumsal gerçekliğin yansımalarının bilinmesidir.

Kültürlerarası iletişimde farklı kültürlerden gelen bireylerin birbirleriyle konuşabilmeleri, birbirlerini tam olarak anlamaları beklenemez. Anlaşmalar çoğu zaman (doğal) davranışların yansımalarından gözlemlenir ve çıkarımlar elde edilmeye çalışılır. Aslında oldukça girift ve çözümlenmesi güç gibi görünse de artık rutinleşen kültürlerarası karşılaşmalar ve ilişkiler sayesinde ‘anlam’ ve ‘anlaşma’ sorununun kısmen aşıldığı söylenebilir. Zira artık küreselleşen dünyada iletişimin de oldukça küçüldüğü, diğer bir anlatımla kolaylaştığı görülmektedir. Bu bağlamda yenedünya düzeninde artık kültürlerarasındaki farklılıkların (anlaşma ve anlam bağlamında) giderek azaldığını söylemek mümkün görünmektedir. Çünkü dünyanın neresine gidilirse gidilsin, popüler kültürün tüm dünya ülkelerinde egemen olduğu görülür: Örneğin, İstanbul gibi metropollerde tüm dünya mutfağından örnekler görülebilmekte; ya da turizme açık coğrafyalarda muhatap ülke vatandaşlarının kültürüne yönelik etkinlikler düzenlenmektedir. Söz konusu bu durum aslında yerel kültürlerin ortadan kalktığı anlamına gelmemelidir, aksine kültürlerin etkileşimi olarak değerlendirilmelidir. Ancak bu noktada sürecin (kültürel üstünlüğün) baskın ve başat kültürlerin lehine geliştiği de yadsınamaz bir gerçektir.

‘Multikültürel’ artık yeni düzenin yeni yaşam tarzı olarak ön plana çıkmaktadır. Çeşitli nedenlerle sınırlar ötesine taşınan yaşamların yerleşik hale dönüşmesi bu yaşam tarzını giderek rutinleştirmekte, meşrulaştırmakta ve olağan hale getirebilmektedir. Diğer taraftan tek ırk, tek ideolojik yapılanma veya mezhepsel yapıya dayalı bir ülkeden bahsetmek neredeyse imkânsız gibidir. Bu bağlamda bir toplum içerisinde birçok etnik ve dini unsurun artık bir arada yaşama zorunluluğu vardır denilebilir. Örneğin ciddi boyutta sıkıntılarla mücadele edildikten sonra Amerika’nın multikültürel yaşamı içselleştirebildiği gözlemlenmektedir (Ancak 11 Eylül saldırıları sonrasında tarihsel süreçte yaşananlara benzer bir “ötekileştirme” sorunu ile karşı karşıya kaldığı söylenebilir). Multikültürel yaşam bağlamında Avrupa kıtasının Amerika’ya oranla yerleşik “yabancılarla” yeni yeni tanışmakta olmasının da etkisiyle sorunları aşamadığı görülmektedir. Bu tür yaşam tarzına alışık olmayan

kıtanın üç büyük ülkesi (İngiltere, Fransa ve Almanya) içselleştirememiş multikültürel yaşam tarzına yakın örnekler olarak gösterilebilir. Ancak burada bu ülkelere sonradan yerleşen yabancıların da uyum sürecine direnç göstermelerinin önemli oranda etki ettiği söylenebilir. Diğer taraftan “paralel toplum” şeklinde gettolaşan azınlıklar hakkında medyanın manipülatif yayınlarının da etkisiyle sorunun gittikçe kronikleştiği görülmektedir. Bu çalışmaya dayanak oluşturan söz konusu ülke ise Almanya’dır. Ancak Almanya ve Türkiye arasında kültürlerarası iletişim diğer ülkelere göre biraz daha farklıdır. Bu ülkedeki en büyük yabancı azınlığı oluşturan Türklerin göçü zorunluluktan öte müteakabiliyet esasına ve rızaya dayalı olarak oluşmuştur. Turizm, ticaret, Türkiye’nin AB’ye adaylığı, öğrenci değişim programları vb. hususların kültürlerarası iletişim sürecine olumlu katkılar sağladığı görülmektedir. 60’lı yıllardaki işçi göçü ile bir kültür aktarımı da gerçekleşmiştir. İlk yıllar Türk kültürüne bir anlam veremeyen Almanlar yıllar içinde bu kültürle yüzleşmeye ve az da olsa kabullenmeye başlamışlardır.

1.3. Kültürlerarası Empati Kuramı Üzerine

En basit tanımıyla empati kendini ötekinin yerine koyma biçimi olarak bilinir ve tanımlanır. Diğer bir anlatımla olaylara ötekinin gözünden bakabilme, değerlendirme ve yargılama yöntemidir denilebilir. Empati eyleminde karşıdakinin değerlerinin kayıtsız şartsız kabullenilmesi söz konusu değildir, bu eylem sadece anlaktır. Birey bir an ve geçici olarak kendi kimliğinden çıkarak ötekinin kimliğine bürünür ve olaylara karşıdakinin algısıyla bakarak, tekrar kendi kimliğine geri döner ve süreç tamamlanır. Dolayısıyla empati eylemi her şeyden önce ötekini tanımakla başlamaktadır.

Bir ülke sınırları içerisinde bile aynı coğrafyanın kültürel detaylarına vakıf olmak imkânsız iken empatinin uluslararası boyutta nasıl gerçekleştirebileceği sorunsalı doğal olarak açık uçlu bir soru şeklinde belirginleşir. Farklı kültürlerle empatik yaklaşabilmenin yollarından birinin yukarıda da belirtildiği üzere o kültürün dilinin öğrenilmesi ile gerçekleşebilir. Zira bir dili bilmek o kültürü de bilmek demektir. Muhatap olunan yabancı dilin bilinmiyor olması kuşkusuz empati kurmaya engel değildir. Diğer taraftan muhatap olunan bireyin geldiği kültürün bilinmesi ve tanınması da empati sürecine olumlu katkılar sağlayabilir. Korkuların, önyargıların aşılması ancak tanımakla mümkün olabilmektedir. Bu doğrultuda

kültürlerin tanınırlıklarını arttırmak üzere günümüzde birçok etkinlikler, eylemler gerçekleştirilmektedir. Bununla beraber örneğin, öğrenci değişim programları da “kültürlerin buluşması felsefesi” üzerine oturtulmuş bir aksiyoner eylemdir denebilir. Bu araştırmaya dayanak oluşturan proje de aslında bu amaç üzerine inşa edilerek gerçekleştirilmiştir.

Ancak her şeyden önce empati eyleminin tüm boyutları ile irdelenmesi gerekir. Riegger bu konuda şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Bu kapsamda geliştirilen çözümleme modeli yabancı bir kültür ve dinsel davranışta olduğu gibi bireyin kendi dininin ve kültürünün algılanmasına da katkı sağlamaktadır. Aşağıdaki şu dört kanıtlı görünüm bireylerin algılarını etkilemekte ve makul görünmesini sağlamaktadır: İfade tarzı, konuma dayalı atıf, duygusal renklendirme ve sübjektif yapı. Sorunun karmaşıklığına rağmen söz konusu bu bağ, formlaştırılan bu modelle yorumlanabilir. Bireyin kendi ve yabancı bir kültür arasındaki farklılıkları (daha ziyade dinsel açıdan ışık tutacak şekilde kullanma) bu modelin en önemli fonksiyonudur. Bu yaklaşım, eğitim süreçlerine katılımı inşa edilebilir. Sadece yapısal sürecin algısı içeriksel açıdan tabii ki yeterli değildir, çünkü model aynı zamanda arkasında normatif bir fikir barındırmaktadır: yani, ötekinin empatik bakış açısıyla tanınması ile beraber bireyin kendisini/ötekini ve gittikçe artan bir sınıfsal farklılaşmayı içermektedir. ‘Korku duygusu’ bu modelin merkezinde bulunmaktadır. Bu durum; sınırlar ötesine taşındığımızda, büyümediğimiz veya yetiştiğimizi hissetmediğimiz, çaresiz kaldığımız, bağımlı olduğumuz veya kendimizi güçsüz bulduğumuz ortamlarda ortaya çıkmaktadır... Ancak bu bağlamda kültürlerarası empati şu demektir: Bazı bireylerin öncelikle farklı argümanlarla korkularına odak oluşturan ‘öteki’ tehlikesinden kurtulması mümkündür. Ancak birçoğunun gerçekte bir tehlike olarak görmediği, aksine kendi kimlik gelişimine ivme kazandırın bir husus olarak gördüğü savaş, terör ve tehdit unsurlarını görmemezlikten gelmek kolay değildir” (2013: 46).

Bu bağlamda sonuç olarak şu değerlendirmelerde bulunmak mümkün görünmektedir; kültürlerarası etkileşim artık günümüz koşullarının bir realitesidir ve bu etkileşim süreci çaresizlikleri ve korkuları da kendi içinde barındırmaktadır. Ancak

bu endişeleri ve korkuları aşabilmek ve öteki tehlikesinden bertaraf olmak mümkündür. Bunun yolu ise empati kurmakla mümkündür.

1.4. Kültürel Rölativizm (Görecelik) Bağlamında Empati

Her insan grubunun veya toplumun kendine özgü bir kültürü vardır. Bunların birçoğu bize ait olan değerlerden oldukça farklı olabilir ve farklıdır da... Alışkın olduğumuz kavramsal birikimlerin ve deneyimlerin referanslarıyla bu farklılıkları çözümleyebilmek neredeyse imkânsız gibidir. Buradan varılmak istenen sonuç şudur: Diğer kültürleri kendi kıstaslarımıza ve değerlerimize göre yargılamamız mümkün değildir ve buna gerek de yoktur. ‘Kültürel görecelik’ veya ‘kültürel rölativizm’ şeklinde tanımlanan kültürel farklılıkların içselleştirilmesi günümüz dünyasının sosyal ve toplumsal bir ilkesi ve realitesidir. Bu ilkenin her daim hafızada tutulması, birlikte yaşayabilmenin ön koşuludur. Zira bu ilkeye göre *“herhangi bir kültürdeki insan davranışları yalnızca o kültürün temel hipotezleri ve değerler dizgesi çerçevesinden anlaşılabilir ya da tartışılabilir”* (Wells, 1984: 44). Ötekinin kültürünü ötekine göre değerlendirmeyi öneren bir görüş de ‘Kültürel Görelilik’ tir. Psikoloji sözlüklerinde bu kavram genel bir değerlendirmeyle ve kısaca şöyle ifade edilmektedir: *“Kültür, ortak, evrensel ölçütlerle değil, sadece kendi standartlarıyla değerlendirilebilir ve değerlendirilmesi gerekir.”* Psikolojide bu görüş, belli bir kültürde önerilen psikoloji teorilerinin, verilerinin, testlerin, değerlendirme kriterlerinin, sadece ve sadece o kültüre özgü olduğu ve başkaca hiçbir kültürde geçerli kabul edilemeyeceği şeklinde açıklanır. Kültürel göreliliğin radikal bir versiyonu bir kültürün inançlarının, değer yargılarının, davranış yapılarının, yaşam biçiminin vb. başka bir kültürünkenden daha üstün veya aşağı olarak kesinlikle değerlendirilemeyeceğini savunur. Demokratik ve hümanist bakış açısıyla değerlendirildiğinde de kültürel göreliliğin; bir kültüre ait değer yargılarının, davranış kalıplarının ve yaşamlarına ait tüm tutum ve davranışlarının diğer farklı kültürlerden üstün veya alçak olamayacağı temeline oturtulduğu görülmektedir. Ancak radikal bazı yaklaşımların da mevcut olduğunun göz ardı edilememesi gerekir. Bu tür fundamentalist bakış açısına göre; *“kültürel görelilik şöyle veya böyle evrensel bir ‘insanın özünden’, ‘evrensel insanlık değerlerinden’ vb. söz eden holistik, hümanistik, vb. yaklaşımlarla taban tabana zıtlık gösterir, çünkü nihai anlamda radikal kültürel görelilik, her türlü değeri, inancı, ahlaki ve değer yargısını reddeder”* (Er, 2005: 12).

Kültürel görecelik, her kültürün davranışları değerlendirmek için, etik normlar oluşturduğunu, bir kültür için doğru olan davranışın başka bir kültürde yanlış olabileceğini ve bu normların göreceli olduğunu kabul eder. Bir davranışın içinde olduğu kültürel bağlamın dışında başka bir kültürün normlarına göre değerlendirilmesi, kalıp düşüncelerin ve ön yargıların oluşmasındaki önemli nedenlerden biri olarak görülür. Kültürel görecelik anlayışının farkında olan bireyler, kültürler arasında, farklılıklar olabileceğini kabul ederek iletişim sürecinde karşı tarafın görüşlerine ve davranışlarına saygı duyarak onlara karşı duyarlı olabilir ve etkin bir iletişimin gerçekleşmesini ve ilişkilerin olumlu yönde gelişmesini sağlayabilir (Coşgun, 2004: 101).

Kültürlerarası iletişim süreci de iletişime katılan tarafların birbirleri hakkındaki deneyimleri ya da genellemeleri sonucu oluşan bilgilerin etkisi altında gerçekleşir. Tarafların olumsuz düşünce ve ön yargıları, iletişim sürecinde bu olumsuz düşünce ve ön yargıların değişmesini sağlayacak çarpıcı ve değişik örneklerin görülmesine engel olur (Coşgun, 2004: 103). Farklı dilleri konuşan iki kültür arasında ortak bir konuşma dilinin olması etkin iletişimin gerçekleşmesi için önemli koşullardan biridir. Kalıp düşüncelerin ve ön yargıların, iletişim sürecinde, taraflar arasında kültürel göreceliğin göz ardı edilmesine, ayrımcı davranışların ortaya çıkmasına ve gruplar arasında gerginlikler yaşanmasına neden olduğu görülmüştür. Kalıp düşünce ve ön yargıların olumsuz etkilerinin azaltılmasında, grupların eşit durumlarda bir araya gelmesinin ve karşılıklı olarak birbirlerinin kültürlerini tanımalarının işlevsel olacağı düşünülmektedir (Age, 2004: 107-108).

Empati kavramını genel kabul gören şekli ile şu ifadelerle özetlemek mümkündür; bir bireyin kendisini muhatabının yerine ikame etmesi, onun düşünce, duygu ve hislerini dosdoğru olarak kavrama çabasıdır. Empati kurmak ise karşıdakinin fikrini kabullenmek demek değildir, sadece anlamaya çalışmaktır. Fikirleri ve tutumları kabullenmek veya dışlamak bir tarafa, bireylerarası iletişim, etkileşim ve diyalog gibi eylemlerde bazen oluşmuş kanaatlere göre tavır takınıldığını söylemek mümkün görünmektedir. Zira ilk kez karşılaştığımız insanları çoğu zaman giyimleri, görünüşleri veya davranış kalıpları ile değerlendirerek konumlandırırız. Daha ziyade subjektif olmakla beraber, iletişim kurulup ilişkiler derinleştikçe -var ise- mevcut ön

yargıların süreç içerisinde kaybolduğuna tanıklık etmekteyiz. Zira yerleşmiş ve genel kabul görmüş olan örneğin, ‘en iyi dostluklar kavgayla başlar’ deyimini de bu tezi doğrular niteliktedir. Aynı durum kültürlerarası iletişim, etkileşim ve diyalog alanı için de geçerlidir. Dünyada her milletin fundamentalist bakış açısıyla şu veya bu şekilde kendi kültürünü diğer toplumlardan nüfuzlu addettiğini ve ‘ötekiler’ hakkında birtakım basmakalıp düşüncelere sahip olduğunu görmek mümkündür. Örneğin; “*parlak ancak kof Fransızlar*”, “*bilinçli ancak işgüzar Almanlar*”, “*dağınık Yunanlılar*”, “*savaşçı/barbar İrlandalıları*”, “*duygusal İtalyanlar*”, “*esrarengiz Şarklılar*”, “*açgözlü Yahudiler*”, “*tembel Türkler*” gibi birtakım değerlendirmelerde bulunduğu bir gerçektir (Bkz. Abeles’ten aktaran Küçük, 2011). İtalyanların, Türkleri barbar, öcü veya kötü göstermek için kullandıkları *Mamma Li Turchi! (Anneciğim Türkler Geliyor!)* ifadesi veya Yahudi asıllı Yunanlılar için kullanılan *Jewgreek is Greekjew, extremes meet* (Yahudi Yunanlı, Yunanlı Yahudi’dir, uçlar birleşir), yine Hindistan’daki sözde şeytani, tehlikeli ve tehditkâr Müslüman ötekine karşı *azgın ve manasız Hindu propagandası, ayrıca Sri Lanka’da Tamillerin insanüstü bir biçimde zalim ve şeytanlar gibi her yerde olduklarına inanılması veya şeytanın temsilcileri* söylentileri de bunlardandır (Bkz. Arnold’tan aktaran Küçük, 2011). Yine Küçük’e göre (Bkz. 2011) bu tür inanç ve korkuların dayanak noktasını, yerini, zamanını ve nasıl oluştuklarını bilmek çoğu kere zordur.

Bireylerarası iletişimde olduğu gibi bu türden basmakalıp düşüncelerin ortadan kalkması ancak ortak iletişim ortamlarının oluşması durumlarında mümkün olabilir. Günümüzün teknolojisi ise şu veya bu şekilde farklı kültürlerden insanları bir araya getirebilmektedir. Diğer bir anlatımla yerküre sadece bir kültüre ve ırka ait değildir ve birçok kültürün yaşadığı ve yaşamaya devam edeceği bir hayat alanıdır. Yani kültürler artık birlikte ve bir arada yaşamak zorundadırlar. Bu bağlamda kültürel algılara, kültürel rölativizm yaklaşımı ile bakmak gerekir. Gelecek yüzyıllarda ve dünya döndüğü sürece bizden olmayan öteki kültürlerle belki bugünkünden daha ileri boyutta ve daha sıkı ilişkiler içerisinde olmaya da devam edilecektir. Tarih kitaplarının derinliklerine gizlenen ve deyimlerle hayat bulan bu türden ön yargıların gerçeklikle ne kadar ilintili olduğu açık uçlu bir sorudur. Sorunun yanıtı ise kültürlerarası

duygudaşlıkta (empathide) yatmaktadır. Algıların kültürel rölativizm yaklaşımı ile inşa edilmesi kuşkusuz empatinin kurulmasına da katkı sağlayacaktır.

1.5. Kültürlerarası İletişimde Sorunlar

Kültürlerarası iletişimin temelinde pek çok sorun yatmaktadır: Dil; öteki kültüre uyum sağlama; öteki kültürde davranış biçimi; kültür şoku; kendi kültürüne yeniden uyum sağlama (uzun süreli öteki kültürde yaşam biçimine alışma). Öteki kültürü algılamanın ve anlamanın en önemli unsuru şüphesiz ‘*dil*’dir. Bilindiği gibi dil bir yandan kültürü oluştururken diğer yandan da kültürün taşıyıcılığını yapar. Bu taşıma aynı zamanda kültürün de dilde yansımadır. Doğal olarak öteki kültürde bu yansımanın anlaşılması gerekir. Kültürlerarası iletişimde iki dünya çarpışır derken, yanlış anlaşılmalara, anlaşmazlıklara, beklentilerin karşılanmaması gibi durumlar ortaya çıkar. Tüm kültürel yargılar bir anda iletişimin önüne geçebilir. Bu da iletişimi zorlaştırır. Her kültürde olaylar karşısında aşağı yukarı aynı davranışlar sergilenir. Zira kültür bize bir olay karşısında nasıl davranmamız gerektiğini söyler. Örneğin, bir cenaze merasiminde sergilenen ritüelleri farklı olsa da davranışların benzer olduğu görülür. Almanya ve Türkiye’de bir cenaze merasimi aşağı yukarı aynı süreci gerektirir: Bizde mevtanın kefenlenme olayı varken orada da durum mevtanın elbisesiyle gömülmesi şeklinde gerçekleşir. Biz de cenaze namazı öncesinde bazen konuşma yapılır (resmi törenlerde) sonrasında hoca helallik ister, buna benzer bir durum Almanya’da da var. Defin işlemi sonrası taziyelerin bildirilmesi her iki kültürde de var. Yani temelde aynılıklar vardır. Geriye kalan küçük farklardır aslında kültürler arasındaki farklılıklardır. İşte anlaşılama durumu tam da bu noktada ortaya çıkar. Örneğin cenaze merasiminden sonra Almanya’da içki içilmesine bir anlam veremeyiz, onlar da belki bizdeki ağıt yakmalara bir anlam veremiyorlardır. O halde temel sorunun aslında farklılıklarda yatmaktadır ve bu ayrıntıların da deneyimlenmeyle aşılabileceği öngörülebilir.

Gökmen (2005: 73) bireyin kendi kültürünü diğer kültürel bağlamlarda deneyimlediği basamağı ‘*Etnorölatif Oryantasyon*’ şeklinde tanımlar ve farklı kaynaklardan derlediği bilgilere göre bu basamaklar üç farklı eğilimden oluşmaktadır. Bunlar:

- 1- *Kültürel farklılığı kabul (acceptance)*, kişinin kendi kültürünü, denk özellikli karmaşık dünya görüşleri içinden sadece bir tanesi olarak kabul etmesi durumudur.
- 2- *Kültürel farklılığa uyma (adaptation)*, başka bir kültürü algılama ve o kültüre ait davranışlara teslim olmaktır.
- 3- *Kültürel farklılıkta tamamlık (integration)*, bir kişinin deneyimlerinin, başka dünya görüşlerine dâhil olma ve dışına çıkma gibi hareketlenmeleri kapsayacak kadar genişleme durumudur.

Söz konusu bu çalışmanın evrenini oluşturan Almanya ve Türkiye için kültürlerin “kabul”, “uyma” ve “tamamlılık” unsurlarında sorunlar yaşadığı bilinmektedir. “Kabul” eğilimi içinde yer alan insanlar kültürel farklılık konusunda meraklı ve saygılıdır (Hammer, 2003: 425). Burada çözülmesi gereken esas konu ‘değer göreceliğidir. Kültürel bağlamdaki değerlerin göreceliğini kabul etmek için, insanların görecelik bağlamında etik bağlantıyı nasıl oluşturulacağını anlaması gerekmektedir. “Uyma” ve “tamamlılık” unsurlarının ise “kabul” aşamasının gerçekleşmesi sonrasında zamanla aşılabilecek unsurlar olarak değerlendirilebilir. O halde “kabullenebilirlik” unsurunun başat olduğu ve sorunun temeline esas teşkil ettiği söylenebilir.

2. Araştırma

2.1. Problem Durumu

‘*Kültürlerarasılık*’ veya “*kültürlerarası yaşam*”; yasal sınırların ortadan kalktığı ve coğrafyaların bütünleştiği günümüz koşullarında kaçınılması mümkün olmayan yeni bir yaşam alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşama dair her şeyin küreselleştiği böylesi bir yaşam alanında farklı tabiiyetlere mensup bireylerin her an karşılaşma ihtimalinin de tabii karşılanması gerekir. Ancak temel sorun; bu farklı kültür buluşmalarında muhatapların nasıl bir refleks gösterecekleridir. Zira farklı kültürel ortamlardan gelen insanların ani karşılaşmalarında bireylerin kendi rutinleri çoğu zaman kutsanabilmekte ve karşı taraf yadırganabilmektedir. Bu algının oluşmasında kuşkusuz; “*Tarihsel Hafıza*”, “*Teolojik Yaklaşım*”, “*Kültürel Akseptans*”, “*Sosyolojik Perspektif*”, “*Ekonomik Performans*” ve “*Bilimsel Birikim*” gibi unsurların önemli oranda etki ettiği öngörülebilir. Ancak sorunun temeli, söz konusu bu tür

unsurlardan hangisine dayanırsa dayansın, toplumlar arasında bir kültür ön yargısından söz etmek mümkün görünmektedir.

2.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı; bilinmeyen bir kültürel ortamda yaşanması muhtemel olan ‘Kültür Şoku’nun hangi boyutta olabileceğini, empatik bir yaklaşımla atlatılıp atlatılamayacağını ve o ortamda yaşanarak edilen birikimlerin algı değişikliğine katkı sağlayıp sağlamadığını test etmeye yöneliktir. Bu amaç için; Magdeburg ile Fırat Üniversitesinin ev sahipliğinde 2012 yılında bir “*kültürlerarası iletişim projesi*” gerçekleştirilmiş ve “*Cities in Transition*” (*geçişlerde şehirler*) adı altında öğrenci görüşleri ve deneyimleri bir belgesel formatında kayda alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Projenin bilimsel yöntemle analiz edilmesinin kültürlerarası iletişim disiplinine ve yaşanması muhtemel sorunlara ve yeni stratejiler geliştirilmesine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

2.3. Önem

Siyasal ve teknolojik alandaki ani ve hızlı gelişmeler kültürlerarası karşılaşmaları da günümüzün rutinleri arasına sokmuştur. Bu gelişmelere dayalı olarak; yaşam koşullarının pozitif yönde ivme kazanması, serbest ticaretin gelişmesi ve akademik değişimlerin artması gibi unsurların yanı sıra, savaş, terör ve açlık gibi negatif unsurlar da insanların günümüzdeki ülkelerarası seyrüseferini hızlandırdığı görülmektedir. Bu nedenle ortaya çıkan yeni kültürel yaşam alanlarının yeni sorunları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Toplumlar arasındaki “*Tarihsel Hafıza*”, “*Teolojik Yaklaşım*”, “*Kültürel Akseptans*”, “*Sosyolojik Perspektif*”, “*Ekonomik Performans*” ve “*Bilimsel Birikim*” gibi unsurların benzerliği şüphesiz olumlu, ancak aksi durumda ise olumsuz algıların nedeni olarak gösterilebilir. Dünya küreselleştikçe küçülmekte, ancak küçüldükçe sorunlar artmaktadır. Sorunların temelinde yatan unsurların ise daha ziyade kültür ve teolojik odaklı olduğu görülmektedir. Algıların ölçmeye ve sorunları tespit etmeye yönelik (yukarıda zikredilen benzer) projelerin yürütülmesinin kültürlerarası iletişim sürecine sağlayacağı katkı yadsınamaz bir gerçektir. Söz konusu bu çalışma yukarıda ifade edilen amaca yönelik olması açısından önem arz etmektedir.

2.4. Varsayımlar

Yabancı bir kültüre dair nesnelliği septik olan, duyum ve deneyimlerin de katkısıyla bireylerde oluşan kaygıların, özellikle de önyargıların olabileceği öngörüsü ve farklı bir kültürel ortamla ani karşılaşmalar durumunda ‘kültür şoku’ yaşanabileceği, o kültürün belli bir süre deneyimlenmesiyle mevcut ön yargıların aşılabileceği ve bu yolla kabul edilmez gibi görünen farklı kültürel yaşamların içselleştirilebileceği, yaşanan şokların ise empatik bir yaklaşımla minimize edilebileceği hususları çalışmanın temel varsayımları olarak belirlenmiştir.

3. Yöntem

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada, ‘görüşme’ (mülakat) yöntemi kullanılmıştır. Yöntem; ‘*sözlü iletişim yoluyla veri toplama (soruşturma) tekniği*’ şeklinde ifade edilmektedir (Karasar, 2009: 165). Yine Karasar’a (a.g.e) göre; mülakat, çoğunlukla yüz yüze yapılmakta ise de, televizyon vs. gibi ses ve resim ileticileriyle de gerçekleştirilebilmektedir. Söz konusu bu çalışmada da mülakat, televizyon çekimleri formatında kayıt altına alınan belgeseldeki ifadelerin analizi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Karasar (2009: 166) özetle bu yöntemin üç amaca yönelik olduğunu ifade etmektedir: **a-** İşbirliği sağlamak ya da sürdürmek, **b-** Sağaltım ve **c-** Araştırma verisi toplamaktır. Araştırma başlığı bağlamından hareket edildiğinde; “kültürlerarası işbirliğini sağlamak ya da sürdürmek” ve “kültürlerarası iletişim disiplinine veri oluşturmak” gibi hedefler açısından öngörülen bu yöntemin yapılacak olan analizler için uygun olabileceği düşünülmüştür. “Bir aydınlanma, arama ve öğrenme süreci olan araştırma, problemlere güvenilir çözümler aramak amacı ile planlı ve sistemli bir biçimde, verilerin toplanması, analizin yorumlanarak değerlendirilmesi ve rapor edilmesi sürecidir” (Köklü, 2002).

Bu çalışmada, deneme modellerinin gerçekleştiği ortamlardan biri olan ‘alan’ uygulamasına başvurulmuştur. Deneme modellerinin genelde gerçekleştiği iki tür ortamdan birincisi laboratuvar, ikincisi de alandır. Alan, doğal bir ortamdır (Karasar, 2009: 104). Araştırmanın doğası gereği bu çalışmada Random (şans-kura) yöntemi esas alınmış ve bu kurala uyularak belirlenen sekiz öğrenciden biri kendi ülkesini temsilen belgeselde grubun ortak kanaatini ifade etmeye çalışmıştır. Örneklem için

öğrenci seçiminde ise; öğrencilerin muhatap ülkeye hiç gitmemiş olmaları ve o kültürden projenin başlangıç tarihine kadar her hangi bir arkadaş edinmemiş olmaları koşulu aranmıştır.

3.2. Evren, Örneklem ve Sınırlılıklar

Araştırmanın evrenini; Türkiye ve Almanya’da iletişim alanında yükseköğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Random yöntemi ile örnekleme yapmak kura çekmeyi gerektirir. Seçilmek için herkesin eşit şansı vardır. Kimin seçileceğinin önceden tahmin edilmesi mümkün değildir. Bu yöntem, bir eşit olasılık örnekleme olarak ifade edilmektedir (Kaptan, 1998: 120). Dolayısıyla örneklem olarak sekiz kişiden oluşan bir öğrenci grubu oluşturulmuş ve random yöntemi ile her gruptan bir öğrenci örneklem olarak kendi ülkesini temsilen sözcü olarak belirlenmiştir.

Araştırma iletişim alanında yükseköğrenim gören öğrenciler ile sınırlı olup, bu üniversiteler Magdeburg Yüksekokulu İletişim Bölümü ile Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencileri sınırlılığında yürütülmüştür. Öğrencilerin daha önce muhatap ülkeye gitmedikleri ve o kültürden projenin başlangıç tarihine kadar herhangi bir arkadaş edinmemiş olmaları koşulu da çalışmanın diğer bir sınırlılığı olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu çalışma dört ana başlık üzerinden yürütülen (Din Kültürü, Yemek Kültürü, Ulaşım Kültürü, Müzik Kültürü) bir belgeseldeki öğrenci görüşleri ile sınırlı tutulmuştur.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmaya konu edilen söz konusu proje aslında iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. DAAD (Deutsche Akademische Austausch Dienst) tarafından desteklenen projelerin ilki 26.03.2012 - 03.04.2012 tarihleri arasında Almanya’da “*Think Cross - Change Media*” (Çapraz Düşün – Medyayı Değiştir), diğeri ise 11.05.2012 - 18.05.2012 tarihleri arasında Elazığ’da gerçekleştirilen “*Cities in Transition*” (Geçişlerde Şehirler) başlıklı projelerdir. Bu projeler daha sonra “*Cities in Transition*” (Geçişlerde Şehirler) şeklinde tek başlık altında toplanarak bir belgesele dönüştürülmüştür. Adı geçen projeler kapsamında yukarıda bahsedilen bilimsel yöntemlere dayalı olarak her iki ülkeden Magdeburg Yüksekokulu İletişim Bölümü ile Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesinden sekiz öğrenci belirlenmiştir

(toplamda 16 öğrenci). Bu öğrenciler birer hafta süreyle adı geçen illerde (Magdeburg ve Elazığ'da) konaklayarak daha önceden belirlenen dört ana başlık üzerinden (Din Kültürü, Yemek Kültürü, Ulaşım Kültürü, Müzik Kültürü) gözlem metoduyla incelemeler yapmışlar ve bir kanaat oluşturmaya çalışmışlardır. Öğrenciler kendi aralarında yaptıkları görüşmelerde ortaya çıkan ortak kanaatlerini bir sözcü aracılığıyla yaklaşık 20 dakika süren bir kayıtle ve olay yerlerinden yaptıkları çekimlerle aktarmaya çalışmışlardır. Söz konusu bu çalışma için veriler, yukarıda bahsi geçen dört ana başlık üzerinden yürütülen belgeseldeki öğrenci görüşlerinden derlenmiştir. Doğal ortamda gerçekleşen belgeseldeki öğrenci görüşleri deşifre edilerek ve 'yöntem' bölümünde zikredilen metotlar izlenerek bu çalışma tamamlanmaya çalışılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi Yöntemi

Dört ana başlık üzerinden yürütülen ve öğrenci görüşlerini içeren belgesel 'derinlemesine mülakat' yöntemine dayalı olarak ve empatik bir bakış açısıyla analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada jest-mimik, ifade tarzı, psikolojik keyfiyet tespiti için ayrıca; "hermeneutik" (yorumlama) ve discurs (söylem) yöntemleri de tali analizler için kullanılmaya çalışılmıştır.

4. Bulgular ve Yorumlar

Tablo 1: Din Kültürü

	Alman öğrenciler	Türk öğrenciler
Genel Değerlendirme	1- Camilerde mistik bir hava var, 2- İnsanlar daha dindar, 3- Din sosyal hayatın bir parçası, 4- Önceden ön yargılarım vardı ancak şu anda ikna oldum...	1- Kiliseler ürkütücü, 2- İnsanlar çok dindar değil, 3- Din sosyal hayatta önemli değil, 4- Önceden çok az da olsa ön yargılarım vardı, şu anda yok...
Empatik Bakış	1- Türklerin dine yaklaşımı rahatsız edici değil, 2- Müslümanlarla bir arada yaşamak mümkün...	1- Almanların yaklaşımı rahatsız edici değil, 2- Hıristiyanlarla bir arada yaşamak mümkün...

Alman ve Türk iletişim öğrencilerin din kültürüne ilişkin görüşleri tablo 1'de özetlenerek aktarılmaya çalışılmıştır. Bu sonuçlara göre her iki öğrenci grubunda daha önceden olumsuz olarak değerlendirilebilecek yargıların olduğu, ancak durumun yerinde incelenmesi ve doğal ortamda (yönlendirme olmaksızın) gözlenmesi halinde ve empatik bakış gerçekleştirilmesi durumunda ön yargılardan kurtulabilmenin mümkün olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu gözlemler bağlamında her iki farklı

öğrenci grubunun farklı teolojik ortamda yaşayabilmelerini ve endişe duymamalarını ifade etmeleri manidar bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Tablo 2: Yemek Kültürü

	Alman öğrenciler	Türk öğrenciler
Genel Değerlendirme	1- Türk yemekleri harika, 2- Sıcak yemek kültürü bana uygun, 3- Yemek sunumunu beğendim, 4- Ancak Lokantalar bizdeki gibi sohbet ortamlarına uygun şekilde tasarlanmamış...	1- Soğuk yemek kültürünü beğenmedim, damak tadıma uygun değil, 2- Yemeklerde domuz olması endişesi beslenme açısından bana sorun yaratmaktadır, 3- Sunumlar iyi, 4- Lokantalar sohbet ortamına daha uygun.
Empatik Bakış	1- Bu yemek kültür ile yaşamak bana uygun düşer...	1- Bu yemek kültürüne empatik yaklaşamıyorum

Alman ve Türk iletişim öğrencilerin yemek kültürüne ilişkin görüşleri tablo 2’de verilmiştir. Bu sonuçlara göre her iki öğrenci grubunda da daha önceden olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilebilecek bir yargının olmadığı, ancak durumun yerinde incelenmesi ve empati kurulmasıyla birlikte yargıların olumluya dönüştüğü görülmektedir. Ancak Türkler açısından yemek kültürüne dair (dini hassasiyete dayalı olarak domuz eti yememe alışkanlığından dolayı) bir zorlanmanın yaşanabileceği sonucuna ulaşılmış olması anlamlı bir veri olarak değerlendirilebilir.

Tablo 3: Ulaşım Kültürü

	Alman öğrenciler	Türk öğrenciler
Genel Değerlendirme	1- Türkiye’de ulaşım kültürü karmaşık, 2- Gereksiz gürültü kirliliği mevcut (korna sesleri vs.) ve kurallara uyulmuyor, 3- Dolmuş sistemini çok beğendim...	1-Almanya’da ulaşım kültürü daha düzenli, 2- Kargaşalara rastlanmıyor ve kurallara uyuluyor 3-Ulaşım kültürü bana uygun
Empatik Bakış	1- Bu trafik kültürü ile Türkiye’de yaşamam zor görünüyor...	1- Bu trafik kültürü ile Almanya’da yaşamam daha kolay...

Alman ve Türk iletişim öğrencilerinin ulaşım kültürüne ilişkin görüşleri tablo 3’te özetlenerek verilmeye çalışılmıştır. Bu sonuçlara göre her iki öğrenci grubunda da daha önceden herhangi bir yargının olmamasına rağmen, uyum sağlanmasının özellikle Almanlar açısından zor olduğu ve empatik bakış açısıyla değerlendirilse bile imkânsızlığının zorluğu ortaya çıkmaktadır. Diğer bir anlatımla Alman iletişim öğrencilerinin Türkiye’deki ulaşım kültürüne empatik yaklaşmadıkları, buna karşın

Türk öğrencilerin Almanya'daki ulaşım kültürüne empatik yaklaşımlarına gerek kalmaksızın hayranlık duydukları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4: Müzik Kültürü

	Alman öğrenciler	Türk öğrenciler
Genel Değerlendirme	1- Türk müziğini beğendim...	1- Alman müzik anlayışını beğendim...
Empatik Bakış	1- Her zaman dinlemek isterim...	2- Bizim müziği dinlemeyi tercih ederim...

Alman ve Türk iletişim öğrencilerin müzik kültürüne ilişkin görüşleri tablo 4'te yer almaktadır. Bu sonuçlara göre her iki öğrenci grubunda daha önceden gidilen ülkenin müzik kültürüne dair olumlu veya olumsuz herhangi bir yargının olmamasına rağmen, uyum sağlanmasının özellikle her iki ülkeden gelen öğrenciler açısından sorun teşkil etmeyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir anlatımla öğrencilerin “müzik dilinin evrenselliğini” teyit eder bağlamda fikirler beyan etmeleri anlamlı bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Kültür temelli dört başlık üzerinde (din, yemek, ulaşım ve müzik) yürütülen ve belgesel formatta kayıt altına alınan bir projenin analizinin yapıldığı bu çalışmada önemli bulgulara ulaşılmıştır. Farklı bir kültürel ortamla ani karşılaşmalar durumunda “kültür şoku” yaşanabileceği, o kültürün belli bir süre deneyimlenmesiyle mevcut ön yargıların aşılabileceği ve bu yolla kabul edilmez gibi görünen farklı kültürel yaşamların içselleştirilebileceği, yaşanan kültür şoklarının ise empatik bir yaklaşımla minimize edilebileceği yönündeki temel hipotezlerinin doğrulandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın kuramsal bölümünde Gökmen'den (2005: 73) alıntılanarak ifade edilmeye çalışılan ve bireyin kendi kültürünü diğer kültürel bağlamlarda deneyimlendiği basamak şeklinde açıklanan *Etnorölatif Oryantasyon* yaklaşımına göre değerlendirildiğinde; öğrenci görüşlerinin *Kültürel farklılığı kabul (acceptance)* ve *Kültürel farklılığa uyma (adaptation)* aşamaları ile ilintili bir yaklaşım sergilemedikleri, aksine olumlu değerlendirilebilecek şekilde “*kişinin deneyimlerinin, başka dünya görüşlerine dâhil olma ve dışına çıkma gibi hareketlenmeleri kapsayacak kadar genişleme durumuna*” denk düşen *Kültürel farklılıkta tamamlık (integration)*

aşaması ile uygunluk gösterdikleri gözlemlenmiştir. Thun ve Kumbier'in belirttiği gibi (2009: 9); “dünyalar birbirleriyle çarpışır” ifadesinin aslında Wells tarafından (1984: 44) “herhangi bir kültürdeki insan davranışları yalnızca o kültürün temel hipotezleri ve değerler dizgesi çerçevesinden anlaşılabilir ya da tartışılabilir” şeklinde ifade edilen kültürel görecelikle ortadan kaldırılabileceği bu çalışma sonuçlarına göre ortaya çıktığı söylenebilir. “Yabancı bir kültüre dair nesnelliği septik olan, duyum ve deneyimlerin de katkısıyla bireylerde oluşan kaygıların, özellikle de önyargıların olabileceği” öngörüsü her toplum ve bireyler için geçerli olabilecek bir durumdur.

Piri Reis'in 1517 Mısır seferi sırasında çizmiş olduğu haritayı sunduğunda Yavuz Sultan Selim'in haritaya bakarak; “Dünya ne kadar küçük...” demesinin ardından geçen beş asırlık süreçte yer kürenin gerçekten küçüldüğüne tanıklık ediliyor. Ancak küreselleştikçe küçülen dünyanın, farklı ve bize benzemeyen kültürlerin varlığının farkına varılmasına da katkı sağladığı görülmektedir. Bu bağlamda kültürlerarası iletişimsel ortamların empatik ve stratejik yaklaşımlarla olumluya devinebilmesi mümkün gibi görünmektedir. Söz konusu hedefe ulaşılması; diğer bir anlatımla coğrafyaların birlikte paylaşılması ise bu projenin ve çalışmanın sonuçlarından da görüleceği üzere ancak ‘kültürlerin buluşması’ veya bir araya gelebilmesi ile nesnel bir platforma oturtulabilir.

Aynı ırmakta iki kez yıkanılmaz diyen Heraklitos gibi, değişen dünya şartlarında kültürleri hem dinamik hem de değer yargılarının ve bakış açılarının sürekli evrimleşmesine dayalı olarak yeniden değerlendirmeye alınması gerekir. Bu düzlemde hareketle değerlendirildiğinde farklı kültürel ve teolojik değerlere karşı oluşturulan ve bir korku fenomeni üzerine inşa edilen ön yargıların ve algıların bertaraf edilebilmesi mümkün görünmektedir.

KAYNAKÇA

BARMEYER, Christoph (2009), Kulturvergleich und Interkulturalität Bilder und Bedeutungen, Lehrstuhl für Interkulturelle Kommunikation, Universitaet Passau.

ER, Seher (2005). “Kültürler Arası İletişim, Budunmerkezcilik ve Öteki”, Journal of İstanbul Kültür University, 2005/1 pp. 9-18, İstanbul.

- COŞGUN, Şengül (2004), Kültürlerarası İletişim Sürecinde Kalıp Düşüncelerin ve Ön Yargıların Rolü: Antalya’da Yaşayan Güneydoğulular ile Antalya Yerlileri Arasındaki Kalıp Düşünceler ve Ön Yargılar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Sinema Bölümü ABD, Ankara.
- GÖKMEN, M. Ertan (2005), “Yabancı Dil Öğretiminde Kültürlerarası İletişimsel Edinç”, Dil Dergisi, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/27/752/9600.pdf>.
- HAMMER, R. Mitchell (2003), Measuring Intercultural Sensitivity: The Intercultural Development International Journal of Intercultural Relations, 27, Pergemon, USA.
- RIEGGER, Manfred (2013). “Empathische Wahrnehmung des kulturell Fremden. Neun Konstruktionsmuster und deren Bedeutung für interkulturelle Bildungsprozesse”, Interculture Journal, Online-Zeitschrift für interkulturelle, issn online: 2196-9485, print: 2196-3363, url interculture-journal.com, wissenschaftlicher verlag Berlin, Studie, S: 45-58, Jena / Germany.
- KARASAR, Niyazi (2009), Bilimsel Araştırma Yöntemi, 19. Baskı, Nobel Yayınları No:68, Ankara.
- KAPTAN, Saim (1998), Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri, Tekışık Yayıncılık, Ankara.
- KÖKLÜ, Nilgün (2002), Sosyal Bilimler İçin Açıklamalı İstatistik Terimleri Sözlüğü, Nobel Yayınları, Ankara.
- KUMBIER, Dagmar und Thun, S. Friedmann (2006), Interkulturelle Kommunikation: Methoden, Modelle, Beispiele. Rohwolt Taschenbuch Verlag. Reinbeck bei Hamburg.
- KÜÇÜK, Salim (2011), Kültürler Arası Öğrenme Üzerine Bir Kavram-Model Denemesi ve Türkçe Ders Kitapları, TÜBAR-XXIX-/Bahar.
- WELLS, Calvin (1984). İnsan ve Dünyası, (çev. Bozkurt Güvenç), Remzi Kitabevi, İstanbul.

MALETZKE, Gerhard (1996), *Interkulturelle Kommunikation*. Westdeutscher Verlag. Opladen.